VOERENS BLAEDSJE

België - Belgique
PB 3790
12/3795

nr. 66 — april, mei, juni 2020

Heem en Natuur Voeren

Grote mannen, grote vergissingen

Iedereen kent er wel een paar. Van die mannen die er in slagen een groot publiek een bepaalde kant op te laten gaan en dan – nadat velen hen gevolgd zijn – opeens tot het inzicht komen dat ze zich vergist hebben en dat het eigenlijk precies de andere kant op moet. Een bekend voorbeeld is Sicco Mansholt, die de boeren de grootschaligheid opgedrongen heeft en die zich, net met pensioen vanuit zijn EU-post, bekeerde tot een volger van de Club van Rome en de kleinschaligheid als een meer toekomst-bestendige benadering zag. Dat was even slikken voor zijn volgers maar die gingen gewoon door. Mansholt kreeg een nieuw publiek, dat nu meer gehoord wordt dan toen.

Onlangs is in New York in het befaamde Guggenheim museum een tentoonstelling geopend van de wereldberoemde architect Rem Koolhaas. Koolhaas schreef 40 jaar geleden een boek dat de wereld over ging en hem meenam. Dat boek, Delirious New York, beschrijft de verstedelijking als een enorme verrijking voor de mens en voorzag dat de stad de toekomst zou worden. In het boek is te lezen dat het Rockefeller Centre in New York volgens Koolhaas het meest perfecte gebouwencomplex ter wereld is. Interessant, en na lezing van het boek kijk je met nog meer intensiteit naar New York. Koolhaas ontwikkelde en bouwde 'overal' en het meest bekend werd hij met zijn werk voor China. In de nieuwe tentoonstelling, niet voor niets in New York, tapt hij uit een ander vaatje. Hij heeft ontdekt dat we met de enorme verstedelijking vergeten zijn goed na te denken over het 'overgebleven' land, deels platteland en onbewoond, deels wel bebouwd maar met weinig toekomstperspectief. Ik heb de tentoonstelling niet gezien maar in wat ik er over las gaat het om de ruimte in werelddelen die qua dichtheid van de bebouwing niet goed vergelijkbaar zijn met onze streek. Maar goed. Koolhaas is een trendsetter en onwillekeurig ga je nadenken en betrek je zijn ideeën op wat je in je eigen omgeving ziet.

Ik vraag me dan af wat voor een idee de gemeente Voeren heeft over haar eigen toekomst. Waar zet men op in? Wat is van waarde voor de toekomstige ontwikkeling? In het ruimtelijke beleid heb ik in de afgelopen jaren – kijkend naar wat er gebouwd is – niet veel lijn kunnen ontdekken, ook al kan ik misschien de hele gemeente niet overzien. Als ik het nog kleiner maak en kijk naar het gebied waar wij wonen, Veurs, dan is in de twaalf jaar dat wij er wonen heel wat veranderd. Niet op basis van een plan, maar de dingen gebeuren gewoon. Toen we in Veurs aankwamen was 'Jetteke' een charmante plek omdat de vooruitgang er nog niet had toegeslagen. Er was nog een werkende boer met vijftig koeien en alles oogde nog een beetje primitief. Iedereen die de plek bezocht was vertederd. Nu is het te zien als het begin van een villawijk met slechte parkeergelegenheid en dat is niet wat mensen op het land zoeken. Er zijn in Veurs nog drie naast elkaar gelegen bouwkavels te koop. Wat gaat dat worden? Wanneer het toerisme voor een gemeente als Voeren een belangrijk middel van bestaan wordt, dan is het van groot belang de natuur, het pittoreske of het interessant vernieuwende van de bebouwde omgeving zo goed mogellijk te bewaren en te ontwikkelen. Anders zijn we bezig om de tak waarop we zitten af te zagen. Als ik het verhaal van Koolhaas beschouw als inspiratie, dan hou ik er aan over dat we over de verstedelijking wel ruimschoots ideeën hebben – die zijn ook volop in uitvoering – maar dat we over de rest van de bebouwde omgeving minder uitgesproken opvattingen hebben. Er zal in samenhang gedacht moeten worden. Gebrek aan ideeën leidt tot verrommeling en dat is iets waar eigenlijk niemand op zit te wachten.

Ferdinand Mertens

538 Grote mannen, grote vergissingen
539 In memoriam Sierk Rommes
Werkwinkels
541 Rimpelige oude vrouwtjes
542 Paul Cerfontaine
543 Paddenoverzetactie in Altenbroek
Interessante publicaties online beschikbaar
544 Levensverhalen in een koekjestrommel (2)
545 D'r hinnekrieëmer
Voerens Blaedsje voor een keer alleen digitaal!

Voor € 15,- ben je een jaar lang lid!

Het Voerens Blaedsje is het kwartaalbericht van **Heem en Natuur Voeren**.

Secretariaat: Ingrid Briers, De Plank 85, 3790 Sint-Martens-Voeren
secr@heemennatuurvoeren.be

http://heemennatuurvoeren.be
IBAN: BE10 7353 5203 4004 BIC: KREDBEBB

Samenstelling en eindredactie: Rik Palmans, Sint-Pieterstraat 7, 3792 Sint-Pieters-Voeren, rik@heemennatuurvoeren.be

Aan dit Blaedsje werkten mee: Liselotte Bollen, Ingrid Briers, Joep Buysen, Julien Geelen, George Gubbels, Ferdinand Mertens, Rik Palmans, Rita Plattau, Jos Tuerlinckx, Elza Vandenabeele.

Afgiftekantoor 3790 Voeren, Erkenningsnummer P 303632
Verantwoordelijke uitgever: Rita Plattau, Ketten 13, 3798 's-Gravenvoeren

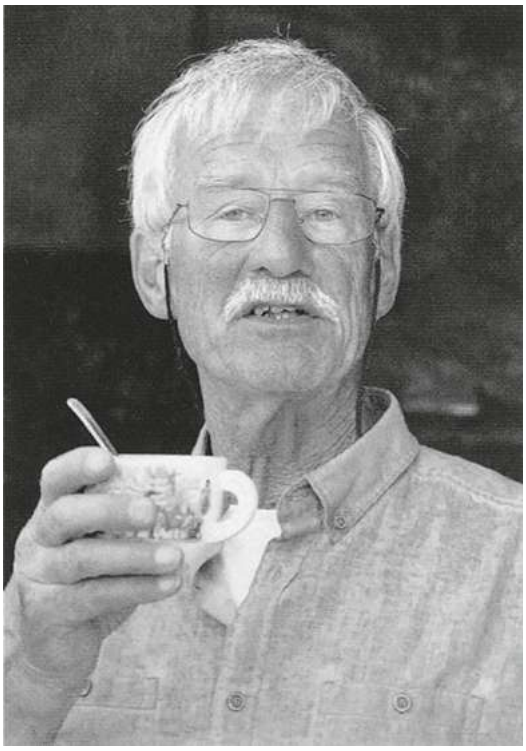

In memoriam Sierk Rommes

Op 18 maart 2020 overleed Sierk Rommes. Hij was een gedreven natuurliefhebber en -kenner. Onder meer voor dit Blaedsje heeft hij diverse bijdragen geschreven. Toen zijn gezondheid het nog toeliet, gidste hij ook geregeld groepen in de Voerense natuur. Daarbij viel altijd op dat hij aan de deelnemers niet alleen kennis wilde doorgeven, maar hen ook de natuur wilde laten *beleven*. Waarnemen deed je niet alleen met je ogen maar met àl je zintuigen.

Hoewel hij het steeds moeilijker kreeg, bleef hij optimisme uitstralen – ook al werd zijn wereld geleidelijk aan kleiner en raakte hij altijd maar meer aan huis gebonden.

We bieden namens Heem en Natuur Voeren aan Evalien en de kinderen onze innige deelneming aan.

Werkwinkels

Op de Werkwinkel van 8 februari 2020, bij Ingrid Briers, kwam vooreerst de **kaasmakerij** van Fridy Maurer ter sprake. Een tijdlang heeft ze haar kaas verkocht, maar omwille van de van hogerhand opgelegde formaliteiten is ze daarmee gestopt. Nu maakt ze nog altijd kaas, maar alleen voor zichzelf, met melk van de boerderij een eindje verderop. De wei gebruikt ze voor de bereiding van ricotta.

Daarna hadden we het even over de manier waarop kinderen aan hun **voornaam** komen. Vroeger was het op vele plaatsen, ook in Voeren, gebruikelijk om de naam van peter of meter over te nemen. Vaak werd dat ook de roepnaam. Die roepnaam was overigens niet altijd de eerste naam. En hoeveel namen kreeg je als kind? Dat hing onder meer af van de sociale laag waarin een familie zich bevond. Als je vier of vijf voornamen had, behoorde je beslist tot de *upper class*! Sommige voornamen werden gegeven als een soort bescherming: één van de voornamen van Jaak Nijssen was *Ghislain*, tegen de stuipen.

Oude parochieregisters zijn een interessante bron van informatie over oude voornamen. Daarin zie je bijvoorbeeld dat in ’s-Gravenvoeren *Winand* en *Gaspar* vroeger populaire voornamen waren. De pastoor noteerde die wel altijd in de Latijnse vorm, maar bijvoorbeeld in de boekhouding van de kerkfabriek en in notariële akten kun je zien dat ze in het dagelijks leven de Nederlandse vormen – en wellicht zelfs afgekorte of afgeleide vormen – gebruikten. In een register uit de 17de eeuw lees je dat in Henri-Chapelle (dat toen nog nederlandstalig was) *Margen* een plaatselijke vorm van *Maria* was.

Vanaf de Franse tijd, op het einde van de 18de eeuw, nam de gemeentelijke overheid de registratie van de geboorten over van de kerk. Dat gebeurde niet alleen veel uitgebreider – zodat er ook altijd de naam en zelfs het beroep van vader en getuigen (als dat een man was) bij staan – maar je ziet ook uitsluitend Franse namen in die documenten. (In hun handtekening gebruikten velen omstreeks 1800 echter nog altijd de Nederlandse of de Latijnse vorm van hun voornaam.) Alleen namen van de heiligenkalender of uit de oude geschiedenis waren toegestaan. Dat bleef zo tot in 1970 voor Nederland en tot in 1987 voor België. Onder meer onder invloed van de talrijke immigranten in onze maatschappij is die beperking afgeschaft en heerst er nu een nagenoeg totale vrijheid in het geven van voornamen. De traditie van uitsluitend Franse voornamen heeft ook bij de Vlaamse Voerenaars

standgehouden tot de jaren zestig van de vorige eeuw. Het viel mij, als inwijkeling, bovendien op dat de klemtoon bij het uitspreken van zo'n voornaam hier in Voeren steeds op de eerste lettergreep lag.

Daarna belandde het gesprek bij de **kerken** van Voeren. Op dit ogenblik worden ze nog alle zes gebruikt voor de eredienst. Maar is dat in de toekomst nog vol te houden, zeker als je ziet hoeveel regelmatige kerkgangers – en bijna allemaal met grijs haar – er nog maar zijn? En als je er sluit, welke dan? En wat ga je er daarna mee doen? Een oplossing hadden we niet, maar het is duidelijk dat zowel de kerkelijke als de gemeentelijke overheid binnen afzienbare tijd een antwoord op die vraag zullen moeten vinden.

Rik Palmans

Op de volgende werkwinkel, op 2 maart 2020 bij Jan Verheijden in Teuven, bekeken we eerste enkele films van Jan: het lammeren van geiten, geitenkaas maken, schapen scheren, vos en das bij een dassenvluchtpijp, bijen. Heel mooi én interessant.

In het gesprek daarna kwam onder meer ter sprake dat **dichter Frans Budé** vroeger in Remersdaal heeft gewoond. In 1997 bracht hij zelfs een dichtbundel met de titel *In Remersdaal* uit.

In diverse dorpen van de Voerstreek vindt eens per maand een ***deurpsnoon*** plaats: samen genieten van een maaltijd, klaargemaakt door Talentino uit Margraten, een stichting die werkt met mensen met een beperking. In Teuven-Remersdaal bouwden ze er in april een feestje rond, met een presentatie.

Opvallend is daar ook dat er zich geen (taal)politieke problemen stellen. Op de *deurpsnoon* in Teuven wordt plat, Frans en Nederlands gesproken – zoals dat ging tussen de mensen vóór de 'politiek' de Voerenaars verdeelde. Toen kende iedereen iedereen door de mis en de winkels.

Er kwam ook de vraag hoe lang er een passagiersstrein reed over de **spoorlijn** door de Voerstreek. Dat blijkt tot de zomer van 1957 geweest te zijn. Het leidde tot een gesprek over 'trottinetjes', stoomtreinen en dieseltreinen. Een *trottinetje* was een dieseltreintje dat tot 1957 tussen Visé en Montzen reed: één rijtuig met een stuur aan elke kant. Reed zo over-en-weer. Goederentreinen waren toen meestal nog stoomtreinen; later werden dat diesels.

Het ging ook over de traditie van **Lourdesreizen** en daarrond georganiseerde tombola's. Bepaalde inwoners verkopen tombola-biljetten voor Lourdesreizen. Gebeurt al jaren. Je kan dan moeilijk weigeren, het zijn bekenden! Iemand won zo'n reis en had geen zin om te gaan. Kreeg een zekere som uitbetaald op een adres in Aubel.

Ed de Grood verzamelt natuurlijke **mummies** (van dieren). Die ontstaan door uitdroging. Wie er eentje vindt mag die bewaren voor Ed. Hij gaf ook uitleg over het prepareren van lijken tot mummies en over het bewaren van menselijke beenderen in onderaardse groeven in Parijs. Ed vond ook een holletje met oude eikels. De volgende dag waren de eikels weg. Jan Verheijden vraagt om hem van dergelijke eigenaardigheden te verwittigen, dan plaatst hij een camera.

In Margraten is een kweker van **maretakken** of *mistletoe*. Hij doet dat op speciale appelboompjes. Aansluitend ontspon zich een discussie over de voor- en nadelen van het beschermen van maretakken in onze streek. Maretakken beschermen is op zich goed zolang er weinig zijn. Als niemand er snijdt en de bomen zitten vol, dan sterven die sneller en de maretakken zijn mee dood. Als er genoeg maretakken zijn kunnen er beter wat geoogst worden. Maar als er geoogst wordt om te verkopen dan wordt alles weggesneden.

Na de zware **regenval** van de laatste stijd staan er dit jaar op veel plaatsen grote plassen. De lange droogte voordien zorgde voor kurkdroge lagen in de ondergrond. Zo wordt het doorsijpelen bemoeilijkt en wordt de grondwaterlaag onvoldoende aangevuld. Terloops nog dit: holle wegen ontstonden door uitspoeling en dat proces gaat nog altijd door.

Ooit werd **cement** gemaakt bij een mergelgroeve in Beutenaken. In de Krindaal (Sint-Martens-Voeren) werd (rond 1970?) een proefblok genomen uit de onderste groeve om die eventueel te ontginnen voor de fabriek in Lixhe. Maar het materiaal bleek te veel silex te bevatten.

Elza Vandenabeele

Rimpelige oude vrouwtjes

Dat morieljes lekkere paddenstoelen zijn hoeft geen betoog, maar dat het teveel eten van morieljes hallucinaties kan veroorzaken, is wel minder bekend.

Na het verorberen van een lekkere morieljesmaaltijd bij zijn vriend, rijdt Jean voldaan en welgezind door een malse regenbui naar huis. Dat hij plots een forse reebok opmerkt aan de rand van het bos, is geen wonder in dit bosrijke gebied, maar verder onderweg begint het toch wel erg mis te lopen met zijn waarnemingsvermogen. In elke regendruppel op zijn autoruit, ziet hij telkens weer die reebok verschijnen. Wel gevaarlijk rijden als je die telkens weer tracht te ontwijken met je wagen. Uiteindelijk staat hij dan, volledig uitgeput, voor zijn garagepoort, maar die schittert in alle kleuren van de regenboog, en vertoont afgrijselijke kleur- en vormcombinaties. Zelfs in zijn bed wordt onze Jean nog achtervolgd door de vreselijkste nachtmerries. De schrik overspoelt de arme man, en hij laat zich dan ook opnemen in de spoedafdeling van het plaatselijk ziekenhuis. Uiteindelijk, na 24 uur van angstaanjagende waanbeelden, is alles voorbij. De hallucinaties opwekkende stoffen, aanwezig in de morieljes, zijn uitgewerkt en op een natuurlijke wijze uit het lichaam verwijderd.

Echte *mycofagen* — zo noem je lieden die vooral geïnteresseerd zijn in het culinaire gebruik van paddenstoelen – laten zich niet afschrikken door dergelijke verhaaltjes, want zij weten maar al te goed hoe lekker deze lentezwam kan smaken. Buiten zijn nootachtige, iets rokerige smaak, kan deze paddenstoel als geen ander lekkere roomsauzen opnemen in zijn gegroefd oppervlak, en ook de holle stelen zijn uitermate geschikt om al dat lekkers in zich op te nemen. Koop je uit Nepal ingevoerde morieljes, dan zal dat rokerige in de smaak je zeker opvallen, want ginder drogen ze deze zwammen boven vuurtjes van gedroogde koemest.

Buiten eekhoorntjesbrood zijn morieljes uitermate geschikt om te drogen. Elk warenhuis heeft tegenwoordig dan ook gedroogde morieljes in het aanbod. Giet nooit het water weg waarin je deze zwammetjes liet weken, want dat bevat een schat aan aroma's en smaken, afgegeven door de gedroogde vruchtlichaampjes. Een echte morielje-fanaat was vast en zeker koning Louis XIV uit Frankrijk. Hij is trouwens gestorven terwijl hij een mandje morieljes aan een touwtje zat te rijgen, om ze aldus te laten drogen boven de open haard in zijn zitkamer.

Het fascinerende aan deze zwam is zeker zijn tijdstip van verschijnen. Reeds vroeg in de lente, als de *mycofaag* nog maar weinig weet te vinden in bos en wei, staat de morielje reeds in volle pracht en praal te pronken in het naar meidoorn riekende landschap.

In Amerika, met zijn jaarlijks terugkerende bosbranden, moet je in de daarop volgende lente zeker op deze brandplekken gaan zoeken, want de morielje kan daar dan massaal voorkomen. Een groot deel van deze pluk is bestemd voor export naar Europa, en het aanbod in onze winkels wordt dan ook grotendeels bepaald door deze Amerikaanse lenteoogst. Plukkers vinden er dan een goedbetaalde maar wel zeer tijdelijke job. Tot 20 euro per kilogram kunnen zij makkelijk op zak steken met deze lucratieve handel.

Bij ons kan je deze bijverdienste wel vergeten, want de morieljes vertonen zich jaar na jaar steeds minder, en deze wondere paddenstoelen verdienen dan ook onze volle bescherming. In plaats van ze te plukken maken we er liever mooie foto's van, want fotogeniek zijn ze wel, deze 'rimpelige oude vrouwtjes' in het lentezonnetje.

Jos Tuerlinckx

Morieljes in de Voerstreek

Ik heb de gewone morielje (*Morchella esculenta*) hier vroeger enkele keren gevonden, langs een bosrand en in een wegberm (aan de Toebak in Teuven: de weiden rechts langs de weg naar Gieveld). Op de website van waarnemingen.be wordt de soort als 'vrij algemeen' beschouwd, maar ze vinden het toch beter de vindplaatsen maar heel vaag aan te duiden. Het oosten van de Voerstreek is alleszins wel als dusdanig aangegeven.

Recente vondsten van deze morielje, of van verwante soorten, zijn me niet bekend. Als je ze deze merkwaardige paddenstoelen dus ergens in Voeren ziet: geef het even door – aan mij en/of op https://waarnemingen.be.

Rik Palmans

Paul Cerfontaine

Toevallig zag ik op een internetpagina – nou ja, op diverse pagina's, klaarblijkelijk schrijven die jongens allemaal van elkaar over – een lijstje van geboren Voerenaars die het elders behoorlijk ver hebben geschopt. Enkele voorbeelden: politici Louis de Schiervel (1783-1866) en Winand Heynen (1835-1916), architect Charles Vandenhove (1927-2019). Nieuw voor mij in dat lijstje was Paul Cerfontaine (1864-1917). Een bioloog bovendien, dus wilde ik zeker meer over hem weten.

Paul Cerfontaine werd geboren in Teuven op 30 oktober 1864. Zijn vader Jean Théodore was afkomstig uit 's-Gravenvoeren, zijn moeder Anne Clémentine Kruijdt uit Mesch. Hij had zich in Teuven gevestigd als handelaar (*négociant*). In de geboorte-akte van Paul Cerfontaine staan als getuigen vermeld: Jean Louis Cerfontaine, onderwijzer (*instituteur*), 49 jaar en François Aloys Beckers, eveneens onderwijzer, uit Sippenaeken, 55 jaar. J.L. Cerfontaine was de zoon van Jacques Cerfontaine en Anne Stevens uit 's-Gravenvoeren. Jacques Cerfontaine was daar belastingontvanger (*percepteur*). De naam Cerfontaine was toentertijd een van de meest algemene in 's-Gravenvoeren, zodat het niet duidelijk is of er een verwantschap tussen Jean Louis en Jean Théodore is.

In de biografische gegevens (1) die ik over Paul Cerfontaine vond staat dat zijn ouders er 'ondanks hun bescheiden [maatschappelijke] situatie' op stonden dat hun twee zonen universitaire studies deden. Paul moet dat (in Luik) op een briljante wijze hebben gedaan, want in 1889 werd hij assistent en in 1895 zelfs werkleider bij de befaamde professor Edouard Van Beneden. Die was op dat ogenblik een internationaal bekende autoriteit die zich bezig hield met wat toen *hot topics* waren: evolutieleer en de 'continuïteit van het leven' (het inzicht dat nieuwe levende cellen alleen door deling van cellen kunnen ontstaan). De straat waar het zoölogisch instituut van de universiteit en het bekende aquarium zijn gelegen, is naar hem genoemd: de *quai Van Beneden*.

Wellicht had Cerfontaine gehoopt zijn leermeester te kunnen opvolgen als prof, maar die post ging naar iemand anders en hij kreeg in 1910 een andere leerstoel toegewezen, die van systematiek van het dierenrijk, paleontologie (onderzoek van fossielen en uitgestorven soorten) en zoögeografie (over de verspreiding van dieren). Zeker die laatste materies sloten niet meteen aan bij zijn echte vakgebieden, embryologie en histologie (weefselleer), en zich daarin inwerken ging ten koste van zijn eigen wetenschappelijk onderzoek. In 1911 werd hij buitengewoon hoogleraar aan de universiteit van Luik. (Vreemd genoeg staat die een trapje lager dan een 'gewoon hoogleraar'. Cerfontaine kreeg die graad pas later... na zijn dood!)

In zijn tijd was het besef dat de verscheidenheid aan levende wezens het resultaat is van de evolutie nog in volle ontwikkeling. Om die te begrijpen moet je kijken naar gelijkenissen en verschillen tussen soorten. Een nieuw inzicht toentertijd was dat de ontwikkeling van het embryo je daarover vaak meer vertelt dan de kenmerken van volgroeide dieren. (Nu kijken onderzoekers in de eerste plaats naar DNA-structuren, maar dat was nog *terra incognita* rond 1900.) Precies dat was het vakgebied van Paul Cerfontaine.

Hij hield zich in het begin van zijn wetenschappelijke carrière vooral bezig met neteldieren (kwallen, zee-anemonen, koralen). Later legde hij zich toe op de embryonale ontwikkeling bij *Amphioxus*, het lancetvisje. Voor wie zich niets meer herinnert van de lessen over evolutie op school: de groep waartoe dat diertje behoort, zit op het punt waar de gewervelde dieren aftakken van de ongewervelde. En ook dit: misschien heb je op school nog geleerd dat dé grote indeling in het dierenrijk die is tussen gewervelden en ongewervelden. In feite zijn de gewervelde dieren niet meer dan één van de vele zijtakken in de evolutiestamboom. Maar omdat ze door de band groter zijn dan ongewervelden, en omdat wijzelf als mensen er ook toe behoren, kennen we die groep een buitensporig groot belang toe.

In 1893 was er in het Luikse een epidemie van trichinose: een worminfectie die je kunt oplopen door het eten van besmet varkensvlees dat niet helemaal doorbakken is. Cerfontaine hielp toen bij het ophelderen van het proces dat plaatsvindt in het lichaam na de besmetting.

Toen de Duitsers in 1914 België binnenvielen, was Cerfontaine klaarblijkelijk in Teuven of op De Plank, waar hij een 'petit bien rural' bezat. Zijn woning werd opgeëist door de bezetter, wat hem niet belette zich in te zetten voor de voedselvoorziening van de lokale bevolking. Hij zou ook contacten hebben onderhouden met de Belgische inlichtingendiensten (die vanuit Maastricht hun activiteiten ontplooiden).

Teuven lag na de aanleg van de 'dodendraad' tussen de grens met Nederland en die draad, en was dus helemaal geïsoleerd. Het was voor Cerfontaine moeilijk om bijvoorbeeld nog wetenschappelijke vergaderingen bij te wonen. Begin 1917 werd hij zwaar ziek, maar hij mocht niet naar Luik gaan om zich daar te laten verzorgen. Toen hij in juli 1917 toch nog een paspoort kon krijgen naar Luik, stelden zijn collega's daar vast dat hij nog maar 'een schaduw van zichzelf' was. Hij slaagde erin om naar Den Haag in Nederland uit te wijken. Omdat zijn ziekte nog verergerde, werd hij overgebracht naar Maastricht. Op 3 november 1917 stierf hij daar; hij werd er ook begraven.

Rik Palmans

(1) **Godeaux, J.**, 1977, *Cerfontaine (Paul)*, in: Biographie nationale publiée par l'Académie royale de Sciences, des Lettres en de Beaux-Arts de Belgique, tome IV, supplément tome XII: 122-125 (bevat ook verwijzingen naar andere bronnen).

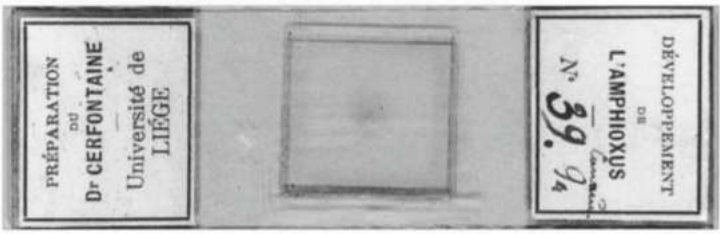

In de universiteit van Innsbruck bewaren ze nog een microscopisch preparaat , van een lancetvisje, dat door Cerfontaine is gemaakt.

Padden overzetten in Altenbroek

Meer dan 1.500 padden, meer dan 200 bruine kikkers, en meer dan 250 salamanders (vooral alpenwatersalamander maar ook hier en daar kleine watersalamander): dat was de 'oogst' van de paddenoverzetactie die we dit voorjaar hielden op de weg naar Altenbroek. We troffen desalniettemin toch nog een honderdtal verkeersslachtoffers aan (vooral padden). We danken dus alle chauffeurs die traag en oplettend voorbij rijden! Jullie zijn geweldig!

Merk op dat de aantallen niet te vergelijken zijn met de traditionele overzetacties (met ingegraven emmers) waarbij quasi 100 procent van de aanwezige amfibieën afgevangen en geteld worden. Bij raapacties tel je slechts een fractie van de overstekende dieren.

Tijdens een raapactie trekken vrijwilligers de straat op tijdens de piek van de paddentrek, op warme natte avonden tussen 19:00 en 22:00 uur. Opvallend was dat veel van de vrijwilligers niet alleen uit Voeren maar ook van over de grens kwamen.

Dertig jaar geleden, toen we nog Milieugroep Voeren heetten, begonnen we met padden overzetten bij Ottegroeven ('s-Gravenvoeren). Over een paar honderd meter maakten we een plastic afsluiting, met om de twintig meter een ingegraven emmer.

Helaas heeft het allemaal niet geholpen. De paddenpopulatie die vanuit het zuiden (wellicht vanuit het struweel van de spoor-wegberm) elk voorjaar naar de vijver bij het kasteel trok, heeft het onderspit gedolven tegen het steeds drukkere verkeer. Onze overzetacties konden dat niet voorkomen. Het probleem zit hem waarschijnlijk vooral in de trek, later op het jaar, van de paaiplaats terug naar de zomerbiotoop. Die verloopt veel gespreider, dus bijna onopgemerkt, en zonder hulp van overzetters.

We zijn onze acties destijds ook gestopt om een andere reden. Enkele keren slaagde een automobilist er toch in een deel van de afsluiting in de vernieling te rijden. We waren bang dat op een dag zo iemand ons verantwoordelijk zou stellen voor even-tuele schade aan zijn wagen. Eén keer werd ik zelf, toen ik helemaal alleen bezig was met padden overzetten, aangereden door een auto. (De bestuurder pleegde vluchtmisdrijf maar kon later worden opgespoord.) Het scheelde niet veel of ik had het niet kunnen navertellen. We hebben er toen wel de conclusie uit getrokken dat je er nooit alleen mee bezig mag zijn.

Bij Altenbroek zijn we toen ook gestart met een overzetactie, maar zonder afsluiting. Later plaatste het Agentschap voor Natuur en Bos er wel een (in metaalgaas, als aanvulling van een dassenraster), met tunnels onder de weg. Toch wel te vermelden: ze ontdekten dat de padden die tunnels alleen maar gebruikten als ze toch nog enig licht, van de maan bijvoorbeeld, konden zien. Dus moesten er aan de bovenkant roosters komen. De komende zomer willen we, samen met de gemeente, kijken hoe we de afsluiting kunnen verbeteren en andere aanpassingen ten bescherming van de amfibieën kunnen realiseren. We willen ook speciaal aandacht besteden aan de vroedmeesterpad. Van deze zeldzame soort zit in de buurt van Altenbroek nog een redelijk grote populatie. Maar die mag niet geïsoleerd raken van andere populaties in de omgeving.

Liselotte Bollen, Rik Palmans

Op de Facebook-pagina van Natuurpunt Voeren zullen we meer info geven over activiteiten in de toekomst, o.m. een yoga-cursus en een vrijwilligerswandeling.

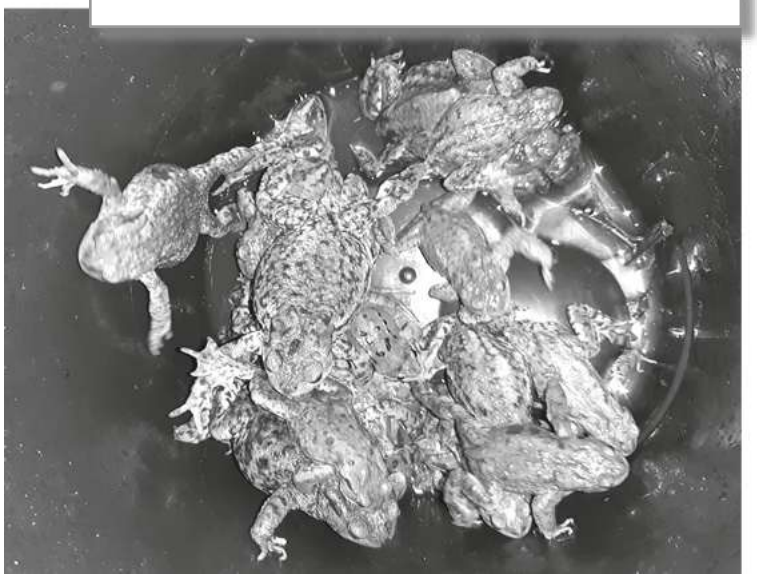

Interessante publicaties online beschikbaar

In 1989 maakte **Joep Leerssen** – afkomstig uit Mheer, nu prof Moderne Europese Literatuur aan de Universiteit van Amsterdam – een transcriptie van *het notitieboek van A.H. d'Affay, pastoor van 's-Gravenvoeren van 1719 tot 1770*. In 2019 publiceerde hij een nieuwe versie, met enkele correcties en extra-annotaties. Je kunt ze downloaden op zijn website: https://leerssen.nl/CMS/upload/DAffnay.pdf.

D'Affnay noteerde niet alleen uitgaven en inkomsten maar ook details over gebeurtenissen, gewoonten en kerkelijke geplogenheden. Het document is daardoor een waardevolle informatiebron over het leven in het Voeren van die tijd.

In 1908 maakte **Amedée de Ryckel**, een Luiks jurist en historicus, een overzicht van het leenstelsel in het gebied waar het westen van de Voerstreek toe behoorde: *Les fiefs du comté de Dalhem*. Omdat deze publicatie een essentiële informatiebron over onze streek tijdens het *Ancien Régime* is, hebben we ze gedigitaliseerd. Je kunt ze downloaden op onze website (http://heemennatuurvoeren.be, onder Nieuws/Reacties).

Ook via deze weg toegankelijk: een rapport dat **Eddy Dupae** schreef voor de VLM (Vlaamse LandMaatschappij): *Zijn de natuur en het landschap in Voeren nog wel te redden?*

Bijzonder interessant voor wie meer wil weten over ons landschap, en hoe we er zorg voor kunnen en moeten dragen.

Foto Eddy Dupae

Ik ontdekte toevallig nog een interessante publicatie, namelijk de doctoraatsverhandeling van historicus **Gerard Verbeet** uit 1978: *Limburg op de tweesprong*, over de periode tussen 1814 en 1839. Je kunt ze downloaden op http://hdl.handle.net/2066/147545. Ze is 26 MB groot. De Voerstreek maakte toentertijd wel deel uit van een ander departement, en later van een andere provincie dan het in deze scriptie behandelde gebied (namelijk Belgisch en Nederlands Limburg). Maar als je bijvoorbeeld wilt weten hoe Dibbets erin geslaagd is Maastricht voor Nederland te behouden – als een enclave in een gebied dat voor België had gekozen – dan vind je die geschiedenis hier in detail beschreven. Overigens een interessante vraag: hoe zouden de lands- en provinciegrenzen er nu uitzien als Dibbets toch overstag was gegaan en Maastricht in 1830 ook in het Belgische kamp was beland?

Rik Palmans

Levensverhalen in een koekjestrommel (2)

In het vorige nummer (65), op bladzijde 531, pleitte ik er vurig voor om oude foto's uit de 'koekjestrommel' op te waarderen door op de achterzijde enige duiding te noteren.

Zo ontdekte ik in de 'schatkist' van mijn moeders nalatenschap een oude vergeelde klasfoto van de gemeenteschool van Sint-Pieters-Voeren, genomen op 6 oktober 1926. Op de achterzijde noteerde mijn moeder, Marie Lemmens, de namen van haar klasgenoten en onderwijzeres Juf Alice Janssen.

Aan de lezers van het *Voerens Blaedsje* wil ik vragen of zij meer informatie hebben over Alice Janssen-Van Dam, haar echtgenoot en hun kinderen. Zijn voornaam en familienaam correct? Van waar is zij afkomstig? Was haar echtgenoot verzekeringsagent en schoolmeester in Sint-Martens-Voeren?

Naast onderwijzeres Alice Janssen-Van Dam (van links naar rechts):
op het trapje vooraan: Barbe en Hubertine Senden; 1ste rij: Jozef Halleux, Albert Janssen, Guillaume Jaquemin, Jean Deckers, Jozef Schillings, Leonie Halleux, Jozefien Crutzen, Maria Deckers, Maria Halleux; 2de rij: Albert Schillings, Jozef Crutzen, Albert Demonceau, Pierre Tonka, Albert Geurts, Jozefien Senden, Barbe Halleux, Victoire Nederlands, Marie Lemmens; 3de rij: Pierre Lorquet, Pierre Crutzen, Marcel Geelen, Jean Collings, Jozef Senden, Josée Janssen, Jozefien Nederlands, Victoire Deckers, Angèle Demonceau, Amélie Halleux.

Het echtpaar Janssen had drie zonen, die goed bevriend waren met mijn ouders. Leon Janssen-Celis woonde in Diest, Eugène Janssen-Simons woonde in Blegny en van André Janssen ontbreken verdere gegevens. Wie weet meer over hen?

Na het beëindigen van haar loopbaan, ca 1953, werd Juffrouw Janssen opgevolgd door Maria Vrancken-Jorissen († 2015). Als mijn herinnering correct is, verhuisde het echtpaar Janssen naar de Rue de Maestricht in Visé. Zijn zij daar overleden en begraven?

Wie kan mij aanvullende informatie bezorgen?

julien.geelen@gmail.com

D’r hinnekrieëmer

Mijn vader vertelde me ooit over *d’r hinnekrieëmer* (de ‘hennenkramer’), een handelaar van pluim- en kleinvee (konijnen bijvoorbeeld). Omdat hij handelde in pluimvee van zeer licht gewicht noemde men hem ook *d’r kuukekrieëmer*. Hij trok met zijn handkarretje en grote rugmand van dorp naar dorp en van deur naar deur, ook bezocht hij afgelegen buurtschappen omdat hij wist dat daar nogal gefokt werd. Hij kocht alles wat naar zijn prijs koopbaar was. Voor zijn verkoop, de eigenlijke handel dus, was hij afhankelijk van de markten in onze omgeving die hij geregeld bezocht, zoals o.a. Maastricht, Aubel en ’s-Gravenvoeren. Zijn handel moest snel zijn want voorraad aanhouden betekende voederen en dat was niet zijn ding. Was er bijvoorbeeld op dinsdag markt in Aubel dan zorgde hij ervoor dat hij er tijdig was en onderweg de deuren aandeed voor het opkopen van alles wat hij nodig achtte. Had men iets nodig en d’r hinnekrieëmer had dat in voorraad dan verkocht hij dit tegen de verkoopprijzen op de markt. De verkoop van kippen en kalkoenen gebeurde ook wel eens aan particuliere huizen, waar deze dieren dan geslacht en gegeten konden worden. Hij kende zijn beste klanten, en hoe hij aan zijn waar kwam vertelde hij niemand.

In *Oet vreuger jaore* (deel 7) van HWA Lemmerling staat een bijna identiek verhaal en er staat ook een onduidelijke foto bij (zie hiernaast). Zijn verhaal is iets uitgebreider: ‘De *hinnekrieëmer* was een trekkende kleinveekoopman, die men nog tot in de twintigerjaren als zodanig gekend heeft. De veelal bij de boeren opgekochte levende have vervoerde hij in een tenen draagkorf van 70 cm hoogte. De korf met inhoud werd op de rug gedragen. De brede draagriemen rustten op zijn schouders, zodat de koopman zijn handen vrij kon bewegen. De korf was konisch van vorm. Van boven breed en naar beneden toe smaller. Met behulp van tenen schotten kon hij horizontaal worden ingedeeld, zodat er a.h.w. etages op stonden. Hierdoor was het voor deze trekkende koopman mogelijk meerdere soorten kleinvee te vervoeren zoals kippen, kuikens, konijnen of zelfs kalkoenen. Voor de verkoop bezocht hij regelmatig de markten in Zuid-Limburg. Ook de Voerstreek en de stad Aken rekende hij tot zijn afzetgebied.’

Ik heb altijd gedacht dat die korf uit vaste elementen bestond maar uit het verhaal van Lemmerling blijkt dat dit losse tussenstukken waren. In tegenstelling tot Lemmerling had mijn vader het over de jaren tot vlak na de oorlog. Aangezien hij in 1914 is geboren lijkt het mij onwaarschijnlijk dat hij de twintiger jaren bedoelde (Nederland was overigens neutraal in de Eerste Wereldoorlog) maar de veertiger jaren na de Tweede Wereldoorlog. Ik heb persoonlijk nog *d’r sjtoffeventer* en *d’r slieëresjlieper* gekend.

Elza Vandenabeele herinnerde zich uit Sint-Martens-Voeren in de jaren ’50 de *poitie* — een verbastering van ‘pouletier’ — die kippen, duiven en konijnenvellen opkocht.

*George Gubbel*s

Voerens Blaedsje voor een keer alleen digitaal!

De coronacrisis maakt het onmogelijk om deze editie van het Blaedsje ook in gedrukte vorm te verspreiden. Daarom sturen we het als bijlage bij een e-mail naar de lezers. Wie geen internet heeft, zal het pas kunnen lezen als de volgende editie uitkomt. Hopelijk zijn de virusperikelen dan het land uit en verloopt het leven weer normaal. We zullen deze en de volgende editie dan samenvoegen tot een dubbelnummer. Alleen dit kaderstukje moet ik dan herschrijven, in de ‘voltooid verleden tijd’. Hopen we toch...

Op het ogenblik dat ik dit stukje schrijf is het nog niet duidelijk in welke mate Voeren gespaard blijft van Covid19, dat zich als een pandemie over de hele wereld heeft verspreid. We wonen hier meestal behoorlijk ver van elkaar, wat het wat makkelijker maakt om *social distancing* te handhaven. Maar voor de plaatselijke horeca en het toerisme, sectoren die de laatste decennia in Voeren steeds belangrijker werden, betekent het een zware klap. De natuur begint weer te herleven en dat is in onze streek een van de mooiste perioden van het jaar, met veel wandelaars. We hopen dat ook de toeristische sector straks een heropleving kent.